

ABHİDHAMMA PİTAKA

Buddhistlerin “Üç Sepet”lerinden üçüncüsü budur. Abhidhamma “Yüksek Din” anlamına gelen bir sözcüktür. Bazen yanlışlıkla “Metafizik” diye çevrilir ama bununla bir ilgisi yoktur. Abhidhammapitaka, Suttapitaka’da yazılı olanlardan ne daha fazla ne de daha az bilgi içerir. İki arasında tek fark, Abhidhammapitaka’nın daha ayrıntılı, daha kuru olmasıdır; yoksa her ikisi de aynı bilgileri aktarırlar. Bu metinlerde Buddhist terminoloji bir sözlük gibi işlenir ve uzun eş anlamlılar sözlüğü verilir. Uzun sınıflamalar sıkıcı kategoriler yapılıdır. Yedi kitabı veya bölümü vardır:

1) Dhammasamgani: “Dhammaların Özeti” anlamına gelir ve Dhammaların tanımlanması ve sınıflandırılmasını içerir. Bunlar âdeta Buddhistlerin “Psikolojik Ahlâk El Kitapları”dır.

2) Vibhanga: “Sınıflama.” Bu birinci kitabı tamamlayan bir kitaptır. Dhammasamgani’deki formül ve kategorilendirmeleri tekrarlar ve bunlara yenilerini eklerler.

3) Dhātukathā: “Elementlerin Sayılışı.” 14 bölümlü, soru-cevap şeklinde, elementleri anlatan küçük bir kitaptır.

4) Puggalapannatti: “Bireylerin Tarif ve Tanımlaması.” Örneğin öfkeli insan nasıl olur veya kurnaz insan nasıldır? Bu kitabın birçok yeri Suttapitaka’nın bazı kitaplarıyla aynıdır.

5) Kathāvatthu: “Konuşma Konuları.” Bu kitap, Buddhizm tarihi açısından önemli bir kitaptır ve Abhidhammapitaka için de, yazarı belirtilen tek kitaptır. Bunu, III. Buddhist Konseyi’nin başkanı Tissa Moggaliputta yazmış veya derlemiştir. Büyük olasılıkla bu MÖ 3. yüzyılda derlenmiş, ancak izleyen zaman içinde birtakım eklemelerle çoğaltılmış ve dine aykırı bilgilerin de yer aldığı bir kitap haline getirilmiştir.

6) Yamaka: “Çift Sorular Kitabı.” Bütün soruların iki tür açıklaması yapılır. On bölümdür.

7) Patthānapakarana: “Nedensel İlişkiler Kitabı.” Bütün kitap 24 çeşit nedenselliği araştırarak geçer: Maddi ve ruhsal fenomenler arasındaki ilişki, nedensellik ilişkisi, süje ve objenin ilişkisi, yöneten ve yönetilenin ilişkisi, sınır birliği, birarada var olma vb. gibi.

Abhidhammapitaka’nın güvenilirliğinden bir parça kuşku duyulmaktadır. I. Buddhist Konseyi’nde (Vinayapitaka; Çullavagga XI) sadece Vinaya ve Dhammadan söz edilir, Abhidhamma’dan söz edilmez. Bu nedenle bu üçüncü

sepetin yaşı ve güvenilirliği konusunda şüpheler vardır. Ama birçok Buddhist mezhebi bunları güvenle kullanmaktadır.